

planovima, nacrtima i ilustracijama preuzetima iz Državnog arhiva u Veneciji (popis na str. 399–400).

Naposljetku zaključujemo da je ova knjiga Darke Bilić od neprocjenjive važnosti za hrvatsku historiografiju i povijest umjetnosti jer donosi sasvim nov pogled na mletačke urbanističke zahvate u ranonovovjekovnoj Dalmaciji i Albaniji. Osim što predstavlja čitav niz dosad nepoznatih inženjera i graditelja u mletačkoj službi, autorica stavlja i mletačku upravu u sasvim nov kontekst te predstavlja središnje vlasti pristupom kojim dosad mletačka politika na istočnom Jadranu nije bila promatrana.

Na koncu, ova knjiga ima i širi značaj za svekoliku javnost i sve one koji žele znati više o povijesti istočnog Jadrana za mletačke uprave u ranome novom vijeku.

Tonija Andrić

Robert SKENDEROVIĆ, Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701. – 1735.), Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje – Franjevački samostan u Slavonskom Brodu, Slavonski Brod, 2012., 323 str.

Krajem 2012. godine iz tiska je izašla knjiga dr. sc. Roberta Skenderovića *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701. – 1735.)*. Iz samoga naslova razvidno je kako autor obrađuje i detaljno analizira matičnu knjigu spomenute župe, koju su nekada vodili brodski franjevci. Povijest vođenja matičnih knjiga na području Slavonije usko je vezana uz povijest franjevaca na tom prostoru. Prva desetljeća nakon Velikoga bečkog rata (1683. – 1699.) i progona Osmanlija obilježena su uspostavom normalnog života koji je uključivao i uspostavu redovne crkvene vlasti na oslobođenom prostoru. Nedostatak svjetovnog klera bio je glavni uvjet što su franjevci odigrali ključnu ulogu u obnovi pastoralnog života nakon oslobođenja. S tom obnovom povezana je i pojava prve matične knjige u Brodu na Savi – matice krštenih rimokatoličke župe Presvetoga Trojstva, vođene od 1701. do 1735. godine – *Liber baptizatorum conventus Sanctissime Trinitatis Bradii ab Anno Domini 1701*. Ta najstarija brodska matica nalazi se danas u franjevačkom samostanu Presvetoga Trojstva i predstavlja dragocjen izvor za povijest Broda na Savi, ali i za povijest Slavonije u razdoblju u kojem je vođena.

Nakon autorova »Predgovora« (9–11) slijedi »Uvod« (13–18) u kojem Skenderović progovara o znanstvenom interesu za demografiju i značenju matičnih knjiga za njezino proučavanje. Ovdje se osvrće i na značenje brodske matične knjige koju obrađuje, ali i na njezine nedostatke jer nedostaju matice vjenčanih i umrlih iz prve polovice 18. stoljeća, čime bi se zaokružila slika demografskih kretanja u tome razdoblju. Nakon toga progovara i o dosadašnjim povijesno-demografskim istraživanjima koja su obuhvatila područje Slavonije.

»Matične knjige kao povijesni izvor« (19–32) naslov je prvoga poglavlja knjige. U njemu autor analizira odnose crkvene i državne administracije prema matičnim knjigama u 18. stoljeću, kao i početke vođenja matičnih knjiga na području Slavonije. Poglavlje »Osni- vanje župe i samostana Presvetog Trojstva« (33–62) započinje govorom o franjevcima u Brodu na Savi u vrijeme osmanlijske vlasti, zatim Skenderović prelazi na pisanje o obnovi

pastoralnog života nakon oslobođenja od Osmanlija te se posebno osvrće na franjevačko djelovanje u Brodu na Savi u razdoblju od 1701. do 1735. godine, vremenu u kojem je nastala spomenuta matična knjiga.

Treće poglavlje nosi naslov »Prilozi za biografije poznatijih franjevac« (63–80). U njemu se autor bavi problemom utvrđivanja identiteta redovnika, zatim posebno govori o franjevcima iz Slavonije, posebno o franjevcima iz Bosne i Hercegovine i na kraju o franjevcima iz Podunavlja, Dalmacije i ostalih krajeva. Slijedi veće poglavlje naslovljeno »Granice brodske župe Presvetog Trojstva« (81–146) i posvećeno teritorijalnoj rasprostranjenosti spomenute župe. Na samom početku donosi se analiza župe u popisima i kanonskim vizitacijama, da bi se zatim prešlo na govor o bosanskim naseljima u sastavu brodske župe i slavonskim naseljima u sastavu te župe. Nadalje, autor sustavno obrađuje niz naselja koja su se nalazila u sastavu župe Presvetoga Trojstva: Varoš (Gornji Varoš), Brod na Savi (Donji Varoš), Podvinje, Vranovci, Rastušje, Bukovlje, Tomica, Gornja i Donja Vrba, Ruščica, Donja Bebrina i Greda, Gornja Bebrina, Klakar, Slobodnica, Kočanovci i Migalovci, Kaniža (Mala Kaniža) – Vrguzovci, Šumeće i Zbijeg. Na kraju poglavlja sadržana je procjena kretanja stanovnika brodske župe, zatim gravitacijski prostor grada Broda i župe Vrpolje u sastavu pastoralnog područja brodske samostana.

Nakon toga u poglavlju »Migracije i etnička struktura doseljenika« (147–163), autor se bavi doseljavanjima u Brodsko Posavlje tijekom prve polovice 18. stoljeća. Zatim se zasebno bavi doseljavanjima iz Bosanskog pašaluka, doseljavanjima iz Hrvatske i Slavonije, kao i doseljavanjem iz ostalih zemalja Habsburške Monarhije i Svetoga Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti. Posljednje su obrađene narodnosti i etnička pripadnost doseljenika.

U šestome poglavlju pod naslovom »Društvene strukture« (164–216) riječ je o strukturama pripadnika gradskih elita, brodskim zapovjednicima, brodskim kapetanima, zatim o komorskim službenicima i zdravstvenim radnicima i mreži kumstava. Posebno su obrađeni vjerski prelasci i etno-konfesionalne posebnosti te izvanbračna djeca.

»Struktura upisa u matičnu knjigu« (217–234) poglavlje je koje se bavi samom matičnom knjigom kao takvom. Obrađena je formula upisa krštenika, nakon toga propusti, pogreške i nedosljednosti, zatim kronološki diskontinuitet i naposljetku uzroci propusta, pogrešaka i nedosljednosti.

Posljednje poglavlje »Razvoj imenske formule« (235–248) autor je posvetio stabilizaciji imenske formule, osobnim imenima i prezimenima.

Na kraju knjige nalaze se »Zaključak« (249–254) i »Summary« (255–260). Nakon toga Skenderović donosi niz zanimljivih priloga (261–281): popis redovnika franjevačkog samostana Presvetog Trojstva zapisanih u matičnoj knjizi krštenih 1701. – 1735., zapis župe Presvetog Trojstva iz 1699. godine, zapis Sarajlija u najstarijoj brodskoj matici, svjedočenje brodskih uglednika o uzornom pastoralnom djelovanju franjevac u Brodu na Savi iz 1702. godine, zatim svjedočenje brodskih uglednika o uzornome pastoralnom djelovanju franjevac u Brodu na Savi iz 1725. godine, vjerske prelaske muslimana, protestanata i pravoslavaca zapisanih u najstarijoj brodskoj matici, a kao posljednji prilog slijedi izvod iz transkripta matice (138. i 156. p.), koji pokazuje razlike između prvog i drugog zapisa (prijepisa) istih krštenja iz srpnja i kolovoza 1722. godine. Na kraju slijede »Izvori i literatura« (283–291), »Kazalo osobnih imena« (293–307), »Kazalo geografskih imena« (309–322) i »Bilješka o autoru« (323).

Ova knjiga svakako je vrijedan izvor za poznavanje demografske i društvene, ali i vjerske povijesti Slavenskog Broda u prvoj polovici 18. stoljeća. Ujedno je i vrijedan prilog poznavanju demografskih prilika u Slavoniji nakon oslobođenja od Osmanlija. Kao takva dobar je primjer na koji način matične knjige mogu biti vrijedan i zanimljiv izvor za proučavanje kako lokalne tako i šire nacionalne povijesti.

Daniel Patafta

Ivo BANAC, Hrvati i Crkva. Kratka povijest hrvatskog katoličanstva u modernosti, Svjetlo riječi – Profil, Zagreb, 2013., 272 str.

Knjiga dr. sc. Ive Banca izašla je iz tiska sredinom 2013. godine. U knjizi je kroz dvadeset i dva poglavlja obrađena povijest hrvatskog katoličanstva u razdoblju od kraja 18. stoljeća pa do današnjih dana. Samo djelo nastalo je sabiranjem niza članaka koje je autor tijekom ranijih godina objavljivao u časopisu *Svjetlo riječi*. Razdoblje modernosti u povijesti hrvatskog katoličanstva malo je istraživano u našoj historiografiji i publicistici, a ponajmanje bez predrasuda ili sveobuhvatno. Stoga nam ova knjiga predstavlja izvrsan i pregledan sažetak modernizacijskih procesa u Hrvatskoj te odnos hrvatskoga katoličanstva prema njima. Svakako je modernost najturbulentnije razdoblje povijesti Katoličke crkve i religije uopće. U našim krajevima modernost pretpostavlja sraz katoličanstva sa sekularnim ideologijama, koje su po svojem usmjerenju bile nosioci materijalističkog svjetonazora, poput fašizma i komunizma, ali i ideologijama koje su se javile i unutar modernog katoličanstva, kao što je slučaj s nacionalizmom. Hrvatski nacionalni identitet u mnogo čemu je obilježen katoličkim, stoga je danas identitet hrvatskog naroda često teško zamisliti bez Katoličke crkve. Autor u nizu različitih tema obrađuje upravo sudar hrvatskog katolicizma i modernih strujanja koja su obilježila modernu hrvatsku povijest. Nakon uvodnog dijela knjige (9–12), slijedi prvo poglavlje »Katolička crkva i izazovi modernosti« (13–17). Ovdje se autor teorijski osvrće na početke razdoblja modernosti, od kraja srednjega vijeka pa preko razdoblja 17. i 18. stoljeća sve do sredine 19. stoljeća. Razlaže sraz katolicizma s modernim ideološkim strujanjima koja su dovela do rascjepa između Crkve i modernog svijeta. U narednim poglavljima obrađivat će se kako su hrvatske nacionalne integracije bile uklopljene u nova crkvene obzorja i kako je nastalo moderno hrvatsko katoličanstvo. Tako u poglavlju »Od protonacionalnog razdoblja do Preporoda« (19–24) progovara o modernim strujanjima od 16. do početka 19. stoljeća i odnosu katolicizma i novih ideološko-vjerskih ili duhovnih strujanja na hrvatskim prostorima. »Ilirsko katoličanstvo« (25–29) poglavlje je posvećeno odnosu katoličanstva i hrvatskog narodnog preporoda, odnosno na koji se način susrelo hrvatsko katoličanstvo prve polovice 19. stoljeća s novim nacionalnim strujanjima. Na tom tragu nastalo je i sljedeće poglavlje »Strossmayerovo razdoblje« (31–35) posvećeno razdoblju druge polovice 19. stoljeća i djelovanju đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera kao osobe koja je obilježila prijelazno razdoblje hrvatske modernosti. Peto poglavlje, »Politički katolicizam« (37–41), obrađuje vrijeme kada se europske zemlje, kao posljedica premoći ideologije liberalizma, od apsolutističkih monarhija preustrojavaju u ustavne i parlamentarne države, a kao